

Ochrana práv osob zbavených či omezených ve způsobilosti k právním úkonům

Ochrana práv osob zbavených či omezených ve způsobilosti k právním úkonům – stručný přehled:

§ 45 počítá s doručováním písemností určené osobě zbavené způsobilosti k právním úkonům prostřednictvím opatrovníka – tedy fakticky je doručována opatrovníkovi – toto však může být z hlediska procesních práv opatrovance velice problematické. Často je tímto opatrovníkem stanoven úředník odboru sociální péče – bohužel mnohdy osoba zcela bez vztahu ke svým klientům a často i bez příslušné erudice i sociální empatie – nadto, kvalita práce odborů sociální péče se místně diametrálně liší – nejsou stále vytvořeny pevné profesní standardy, ani dostatečné kontrolní mechanismy. Stává se, že opatrovník odmítá sdělit opatrovanci např. stav jeho BÚ se zdůvodněním, že na to „nesvéprávný“ nemá práva. Dá se předpokládat, že takovýto opatrovník sdělí opatrovanci obsah doručené písemnosti či mu takovou písemnost dokonce doručí.

§ 46a odst. 2 OSŘ dokonce hovoří o doručování prostřednictvím zařízení (tedy na adresu zařízení) v němž je adresát umístěn. Nejsou zde adekvátně ochráněna práva adresátů, v případě, že ředitel (či další zaměstnanec) ústavu, je zároveň opatrovníkem adresáta omezeného či zbaveného způsobilosti k právním úkonům. Ustanovování ředitelů ÚSP či léčeben opatrovníky klientů je dlouhodobě předmětem kritiky ze strany CAMP i dalších organizací prosazujících práva mentálně a duševně postižených.

OSŘ dále předpokládá, že osoba zbavená či omezená na způsobilosti k právním úkonům má již od počátku řízení o způsobilosti opatrovníka. Je-li omezena či zbavena způsobilosti, je jí rovněž stanoven opatrovník.

Zákon však již nepamatuje na to, co má taková osoba dělat, pokud jí opatrovník opomenutím ustanoven nebyl.

Vzhledem k tomu, že osoba zbavená způsobilosti podle § 186 a násl. OSŘ, činí veškeré nebo část právních úkonů prostřednictvím opatrovníka (viz § 10 a násl. OZ) může se v případě, že opatrovníka nemá nebo nezná jeho totožnost, dostat do téměř neřešitelné situace.

I na tyto specifické případy by měl zákon pamatovat. Jisté zlepšení přináší poslanecký návrh novely OSŘ č.725, který nyní prochází sněmovnou.

Cílem úpravy je zvýšit práva osob, o kterých je vedeno

řízení o zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům

řízení o přípustnosti držení v ústavu.

Co se týče jádra úpravy, návrh přináší tyto **změny ve prospěch procesního postavení osob, o jejichž práva se v uvedených dvou typech řízení jedná:**

možnost být v řízení zastoupen nejen opatrovníkem (určený soudem zpravidla jde o zaměstnance soudu, ústavu či obecního úřadu), ale i **zástupcem na základě své svobodné vůle**, přičemž o této možnosti musí být osoba poučena. Zástupcem by měl být **primárně advokát**, nicméně je možné, aby jím byl i obecný zmocněnec (tj. jakákoli fyzická osoba plně způsobilá k právním úkonům, i bez právního vzdělání; může takto zastupovat jednorázově). S tím souvisí změny týkající se **doručování, účasti na jednání a změna ve vymezení definice právních služeb** ve výčtu zákona o advokacii.

Zároveň se promítá toto právo:

do povinnosti státu platit hotové výdaje a odměnu opatrovníka pro řízení

do povinnosti státu platit náklady zástupci-advokátovi

do povinnosti toho, kdo podal bezdůvodný návrh týkající se způsobilosti k právním úkonům jiné osoby, nahradit náklady řízení též opatrovníku pro řízení.

Tato změna platí pro oba typy řízení.

v řízení o zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům se **zkracují lhůty ve prospěch osoby**, o jejíž způsobilosti se jedná:

lhůta, po které může tato osoba nejdříve žádat o navrácení způsobilosti k právním úkonům: z tří let na jeden rok

období, po které může být tato osoba držena za účelem vyšetření v ústavu se zkracuje z tří měsíců na dva

Posílení procesních práv

- a) zrušení možnosti, aby soud rozhodoval bez jednání
- b) právo osoby o jejích způsobilosti k právním úkonům se jedná, být vyslechnuta, požádá-li o to
- c) možnost výslechu osob na návrh osoby, o jejíž umístění do ústavu se jedná (umožní též lépe poznat skutečný stav)
- d) rozšiřuje se okruh osob oprávněných podat návrh na propuštění z ústavu dříve než určil původně soud
- e) možnost soudu rozhodnout, že další návrh na předčasné propuštění z ústavu nebude do konce termínu, který určil rozhodovat je podmíněna tím, že nelze očekávat zlepšení stavu
- f) povinnost soudu informovat státní zastupitelství o zahájení obou typů řízení (státní zástupce zde má právo vstoupit do řízení jako obhájce veřejného zájmu)
- g) omezuje se možnost, kdy soud může usoudit, že rozhodnutí o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonem nebude osobě, o jejíž práva jde, doručeno.

zrušení opatření nepřiměřeně tíživých a bez odpovídajícího opodstatnění

zrušení možnosti zcela omezovat styk osoby v ústavu s vnějším světem (to je třeba jen v krátké nejkrizovější fázi, zpravidla tzv. oddělení neklidu)

zrušení možnosti soudu nařídít léčení osoby místo zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům (v případech zneužívání návykových látek s perspektivou zlepšení stavu). V praxi se projevilo jako neúčelné, ostatně i v trestním řízení se ochranná opatření tohoto typu uvalují s větším ohledem na konkrétní poměry a výhledy potenciálně léčené osoby

daná podmínka, že znalcem k posouzení duševního stavu (což je v řízení o držení v ústavu klíčový důkaz) nesmí být zaměstnanec ústavu, v němž se nemocný nachází

zpřehledněna je soustava legislativních zkratk ve prospěch srozumitelnosti textu těchto ustanovení o.s.ř.

Návrh měl původně nabýt účinnosti k počátku roku 2005; nyní je účinnost konstruovaná s dvou až tříměsíční legisvakací od uveřejnění ve Sbírce.

2. Obecně závěrem

I když došlo v minulých letech k pozitivnímu posunu, je u nás stále situace lidí mentálně či duševně postižených, zejména těch, kteří jsou omezeni či zbaveni způsobilosti k právním úkonům, velice složitá. Lidé se zdravotním postižením obecně se u nás stále ještě mnohdy složitě domáhají svých práv. Poměrně žalostná je situace v oblasti

Sociální péče a služeb – příliš velká rozhodovací pravomoc orgánů státní správy, soustředění valné části služeb do institucí (ústavů)

Školství - stále není zajištěn rovný přístup ke vzdělání

Zdravotnictví – mnohdy špatný a neprofesionální přístup zdravotníků není u nás právně postižitelný.

„Nesvéprávná“ osoba se navíc často stává „vězněm“ zdravotnického zařízení.

Většina předpisů z oblasti zdravotnictví je zastaralá a mnohdy v rozporu s mezinárodními úmluvami o LP. Zlepšení situace by mohla přinést Úmluva o LP osob se zdravotním postižením, kterou připravuje OSN od r. 2003.

březen 2005

Mgr. Kateřina Vítová, část 1. vyjma popisu obsahu novely OSŘ, 2.,

JUDr. Ing. Helena Svatošová, popis obsahu novely OSŘ